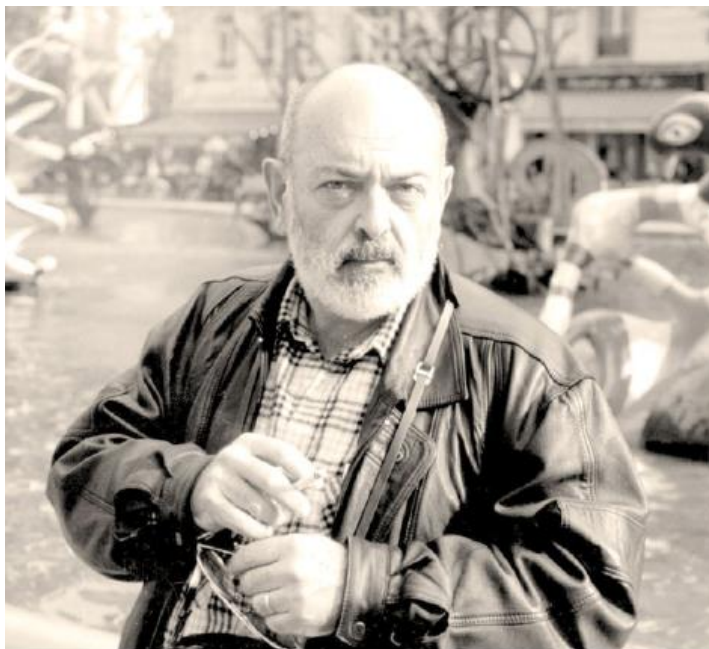

SOCIETAT D'HISTÒRIA
NATURAL DE LES BALEARS

In memoriam
Bartomeu Barceló i Pons, geògraf (1932-2012)

L'any 1948, un joveníssim Bartomeu Barceló, que encara no havia acabat de cursar el batxillerat, participava en unes reunions al Col·legi d'Apotecaris per establir una delegació de la veterana *Sociedad Española de Historia Natural*, branca autònoma que s'independitzaria el 1954 en esdevenir Societat d'Història Natural de les Balears. En aquells conciliàbuls germinals hi havia en Guillem Colom, en Pere Palau, en Joan Cuerda, en Joan Bauzà i n'Andreu Muntaner, de més a més d'un grupet de joves acomboiats pel jesuïta català Joan Cañiguerol —que hi duia la doma, sempre en castellà—, naturalista esforçat. Entre els joves, record n'Artur Compte i en Bartomeu.

En Barceló i en Cuerda eren cosins germans i la curolla del segon per arreplegar fòssils (abans havia tocat el violí i pintat aquarel·les, també feia gloses...) li vengué de la col·lecció que tenia en Tomeu a Son Macià. Amb el temps, Joan Cuerda i Barceló arribaria a ser un dels més acreditats paleontòlegs quaternaristes d'Europa.

Una anècdota d'aquells anys inicials corrobora l'interès d'en Bartomeu Barceló per les ciències de la natura. Entre nosaltres, els 1950, no hi havia escàners, ni fotocopiadores, ni manera d'adquirir la tesi doctoral de Paul Fallot sobre la serra de Tramuntana, la bíblia mallorquina de la geologia. Els tres fulls del mapa a 1/50.000 foren calcats i acolorits a mà per en Tomeu que hi degué invertir molts jornals i altes dosis de paciència. Seria qüestió de rescatar el document.

Després d'un brillant batxillerat (1942-1949) al col·legi de Montision —d'on sortí un floret de condeixebles intel·lectuals, seguint el lema jesuític de “formació de selectes”—, les aficions del nostre amic l'encaminaren a la geologia. Per això es va matricular a la Facultat de Ciències de Barcelona (1950-1951) on coincidírem episòdicament al mític Pavelló del Jardí en el qual professaven els doctors Lluís Solé, Maximino Sanmiguel i mossèn Josep R. Bataller. Ni en Bartomeu ni jo passàrem del primer curs. Son pare, temorós de les influències i ambients clericals que freqüentava el fill, va resoldre enviar-lo a Madrid, al col·legi major Ximénez de Cisneros. El canvi de matrícula va implicar que mudàs d'orientació cap a la carrera de Filosofia i Lletres. La decisió per la geografia va respondre al mestratge del professor Manuel de Terán, un supervivent de la Institución Libre de Enseñanza. Tot plegat no vol dir que trencàs amb la geografia física, però sí que els seus afanys majoritaris anassin pel camí de la geografia humana.

Les dues edicions de la *Geografía regional de España* (1968 i 1987) dirigida per Lluís Solé i Manuel de Terán, portaven d'antuvi una bona dosi de geografia física de les Illes a la part redactada per en Barceló. No podríem oblidar la seva contribució a l'*Atlas de les Illes Balears* (1979) de l'editorial Diàfora, amb la mateixa idea que un capítol enunciat com a *Fundamentos conceptuales de la preocupación geográfica por el medio ambiente* (MOPU, 1984: 3-20). Hi afegiria, al final de la seva etapa productiva, *Bibliografía sobre meteorología i clima a les Illes Balears* (1998).

La sensibilitat pel paisatge natural, no l'abandonà mai; en part, li venia de família. Son pare, el misser Alfons Barceló i Barceló era un bon fotògraf paisatgista i va ser dels primers que obtengué a Mallorca diapositives en color. Altrament, la possessió familiar de Son Macià —casal immens, jardí i tres-centes quarterades— on passaven temporades permetia un contacte amb la natura que altres al·lots ciutadans, més o menys burgesos, no es podien permetre. Totes les posteriors intervencions planificadores d'en Barceló d'àmbit provincial, insular i municipal, des del gabinet de Septe, varen tenir sempre en compte la defensa del medi natural. Sense caure en la temptació de fer autobiografia, sí he d'evocar que, l'agost de 1958, vàrem acomplir una etapa de la volta a Mallorca a peu, en Tomeu, en Francesc de B. Moll i un servidor, carregats amb la tenda de campanya, els estris, els queviures i els mapes, entre Ternelles i Llenaire, ran de costa, sempre que podíem.

Només afegiré dues històries per remarcar més els afanys naturalistes de l'humanista i economista Barceló en dos temes que el captivaven, s'Albufera de Muro i sa Pobla i el karst. L'estudi de s'Albufera, l'inicià amb un treball primerenc (1957) sobre el projecte de dessecació proposat el 1799 pel francès Alexandre de Canterac. Entre 1965 i 1980 encapçalà un equip de geògrafs i naturalistes que investigaren i ponderaren els aspectes

ecològics i aconseguiren amb el seu activisme i les publicacions la declaració de s'Albufera com a parc natural, adquirit i salvaguardat pel govern autonòmic (1988). La curiositat pel karst, conjunt de processos i fenòmens tan típics del paisatge calcari baleàric estava dins la ment d'en Barceló. En seguí les aportacions i va encoratjar, l'any 1984, l'estudi que va dedicar-hi un equip dirigit pel professor de Frankfurt, Werner-F. Bär, amb cartografia detallada a escala 1/10.000. El resultat va ser el full 5 de l'*Atlas Internacional del Karst. Lluc/Sierra Norte*, publicat el 1986.

En Bartomeu Barceló, home enaltit per uns i censurat per altres, fou un personatge singular de l'amistat del qual em consider orgullós i agraït.

València, 7 de novembre de 2012

Vicenç M. Rosselló i Verger